

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається діалектика взаємозв'язку мови і культури. Аналізується запровадження культурологічного компонента у змісті іншомовної освіти сучасного вчителя ІМ.

Ключові слова: взаємозв'язок мови і культури, іншомовна освіта, міжкультурне спілкування.

Постановка проблеми. У сучасній педагогіці вищої школи активно відбувається зміна ідеалу освіти, перехід від освітньої парадигми до культуротворчої [2,153]. Нове соціальне замовлення сучасного суспільства вимагає не тільки навчати іноземної мови як засобу спілкування, а й формувати багатомовну особистість, яка поєднує у собі цінності рідної та іншомовної культур і готова до міжкультурного спілкування. Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні перед вищим навчальним закладом (ВНЗ) стоїть завдання підготовки вчителя іноземної мови (ІМ) нового типу, тобто до професійних завдань підготовки студентів належить вивчення міжкультурних відмінностей, що дає змогу чітко усвідомлювати особливості своєї культури, ефективно взаємодіяти з представниками інших культур. Іншими словами, сучасному суспільству потрібен не просто вчитель ІМ, а набагато ширше – спеціаліст з міжкультурного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємозв'язку мови і культури є однією з актуальних в галузі сучасної іншомовної освіти. Вона стала предметом дослідження цілого ряду вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, Н.М. Бібік, М.І. Бурди, Н.М. Буринської, В.С. Біблер, Є.М. Верещагіна, В.О. Калініна, В.Г. Костомарова, О.О. Першукової, О.Б. Тарнопольський, С.Г. Тер-Мінасова, Г.Д. Томахіна, Л.С. Цурікова, L. Damen, D. Killick. Зокрема, питанням інтеграції компонентів культури у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови присвячені праці: Р.Р. Агадуліна, Н.Ф. Бориско, А.П. Валицької, В.О. Калініна, Т.М. Колодько, С.Ю. Ніколаєвої, Ю.І. Пасова, В.Г. Редька, В.В. Сафонові, Н.К. Складенко та ін. Однак, цілісної характеристики сучасних змін та інновацій щодо питання професійної підготовки педагогів свідчать, що в дослідженнях недостатньо уваги приділено культурологічному аспекту іншомовної освіти майбутнього вчителя ІМ.

Тому **метою нашої статті** є аналіз запровадження культурологічного компонента у зміст іншомовної освіти сучасного вчителя ІМ.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи аналіз науково-дидактичної літератури, а також вимоги нормативних документів, які регламентують основні положення професійно-педагогічної підготовки вчителя ІМ зокрема Закон України "Про вищу освіту"[4], Національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття")[6], Цільова комплексна програма "Вчитель" [9], що окрім предметно-діяльничої підготовки у межах вищої професійної освіти особливого значення набуває загальнокультурний розвиток людини. У зв'язку з цим можемо виділити певний перелік причин, які свідчать про необхідність запровадження культурологічного компонента в змісті іншомовної освіти. По-перше, це філософські причини. Філософський сенс нового тисячоліття виражається особливим баченням культури, яка є сенсом людського буття. Епіцентр всього людського буття переміщується до «полюса культури» [1]. Сучасні освітні системи, разом з іншомовною освітою, будують нові ідеї відповідно до концепції культуровідповідності [8]. По-друге, це суспільно-політичні причини. У сучасному світі, де в деякій мірі стираються межі між національними угрупованнями, а зростає активність міжнародних контактів, виникає необхідність у розвитку вмінь успішно вступати у взаємодію з представниками інших націй, народностей, держав. Саме з цим пов'язана необхідність долучення до інших культур. По-третє, це морально-етичні причини, так як виникає необхідність особистої національно-культурної ідентифікації, усвідомлення своєї приналежності до визначеної культури. Самоідентифікація можлива лише в тому випадку, якщо є контакти з іншими культурами.

Специфіка гуманітарної освіти полягає в тому, що вона є частиною культури, а культура, в свою чергу, є елементом гуманітарної освіти. Така тенденція спостерігається у співвідношенні «мова-культура». Це співвідношення має бути представлене у системі іншомовної освіти студентів ВНЗ. Спробуємо визначити, як саме воно представлене у змісті іншомовної освіти майбутнього вчителя ІМ.

Культура виступає передумовою і результатом освіти людини, тобто її метою і засобом. Людина навчаючись культури, оволодіває власною культурою – і особистісною, і професійною.

У зв'язку з цим, варто відзначити, що науковці у сфері філософської антропології зробили чимало спроб щодо визначення сутності людини. Найважливішим відкриттям у цій галузі виявилась здатність людини будувати саму себе, а значить постійно змінювати зміст відповіді на питання про його власну сутність. Однак, людину не можна вважати саморозвиваючою системою. А поняття «будівництво» можна зіставити з поняттями «самовизначення» і «самореалізація». Людина формується відносно соціуму і культури. Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що самовизначення людини щодо культури є одним з факторів професійного формування майбутнього вчителя ІМ.

У цьому підході, як і в інших педагогічних системах, "культура розглядається як зовнішня інстанція по відношенню до педагогічної ситуації", тому можна вважати, що "педагогічна ситуація розгортається в рамках культурної організації" [10, 144]. Культура виникає як результат педагогічної діяльності та розвитку педагогічної комунікації. В контексті такого підходу "культура" розглядається як особливий аспект всередині педагогічної ситуації, і перед студентом з'являється можливість освоїти нову форму рефлексії.

В іншомовній освіті змістом є іншомовна культура, тобто та частина духовної і матеріальної культури, яку студент має можливість привласнити у процесі комунікативної іншомовної освіти в пізнавальному, розвивальному, виховному і навчальному аспектах. Саме іншомовна освіта може бути засобом розвитку індивідуальності на основі діалогу культур, за умови, що освітня технологія використовує стратегію не "мова + культура", а "культура через мову, мову через культуру", де в інтегративній єдності "мова - культура" провідним з функціональної точки зору є компонент "культура". Спілкування в діалозі культур - іншомовної та рідної - визначає в людині головне - розвиток її як особистості [7].

Міжкультурне спілкування розглядається не тільки як засіб створення європейської свідомості, але і як засіб збереження і підтримання власної культури, оскільки неповторність власної культури усвідомлюється тільки у діалозі культур.

Поняття "культура" в освіті включає в себе два змістових аспекти: культура - рамка для комунікації, широке, універсальне інформаційно-історичне поле, і культура, яка виникає як продукт рефлексії того, хто навчається. У процесі підготовки спеціалістів важливо, щоб у професійну освітню програму були закладені змістовні принципи та технології реалізації обох аспектів - культура як універсум і культура як внутрішній світ. Методологічний підхід у сфері освіти має бути зорієнтована "на виділення ряду базових способів мислення і діяльності, а також на формування простору рефлексії і розуміння, організований як поліекран, до складу якого можуть бути передані і продуктивно засвоєні названі способи діяльності" [10, 144].

ІМ як центральна дисципліна професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ в рамках вищої освіти повинна відповідати параметрам, необхідним і з точки зору наукового знання, і з точки зору забезпечення способу діяльності та вивчення ціннісних орієнтацій. Наукове знання реалізується в процесі вивчення теорії іноземної мови, вивчення іноземної мови як способу діяльності передбачає практичний курс, а формування ціннісних орієнтацій відбувається під час засвоєння змістовного наповнення іншомовних матеріалів - під час вивчення літератури, музики, мистецтва країни ІМ якої, вивчається. Очевидно, що в основу навчальної дисципліни "Іноземна мова" закладена його інтегративна сутність.

Студент, який вивчає ІМ залишається носієм своєї власної культури, проте його фонові знання розширюються і доповнюються елементами культури країни мови, що вивчається; тим самим як особистість він стає в якійсь мірі носієм світової культури і починає краще розуміти і цінувати власну культуру. ІМ як навчальний предмет, знайомлячи студента з іншомовною культурою, вносить свої корективи у загальну освіту; так як "...через багатобразність мов для нас відкривається багатство світу і різноманіття того, що ми пізнаємо в ньому, і людське буття стає для нас ширшим, оскільки мови у виразних і дієвих рисах дають нам різноманітні способи мислення і сприйняття", - стверджував великий філософ В. фон Гумбольдт [3, 5].

Завдання навчання ІМ через культуру вимагає особливого підходу до вивчення специфіки взаємодії культурно-специфічних стратегій і опорних елементів, що виводить за межі мовних знань у сферу знань про устрій світу, про вербальну і невербальну поведінку в різних ситуаціях, у сферу системи норм і оцінок тощо [5]. Очевидно, що необхідно обґрунтувати концепцію функціонування мови у взаємодії з культурою і практично вдосконалити важливу галузь управління

мовним процесом, в якому навчальний матеріал найтіснішим чином стикається з культурно-економічними пізнавальними завданнями навчання ІМ. Необхідно розкрити діалектичні зв'язки між мовними явищами і позамовною дійсністю, виявити особливості мовного розуміння особистості, її національні риси, а також змоделювати технологію вивчення взаємозв'язку мови і культури.

Навчання мови як засобу міжкультурного спілкування, як способу пізнання досягнень вітчизняної та загальнолюдської культури, підготовки особистості студента до толерантного сприйняття чужої культури, до розуміння національних стереотипів - головне завдання сучасності.

Іншою особливістю "культурологічного компонента" є те, що сучасна культура існує і функціонує в щільному інформаційно-насиченому полі. Студентам доводиться стикатися з величезними потоками інформації, в яких нелегко виділити пріоритети. Часто викладачі прагнуть поліпшити якість підготовки студентів за рахунок збільшення аудиторних годин, виділених на вивчення тієї чи іншої дисципліни, продовжуючи інформувати студентів. Однак на сьогоднішній день ця форма організації навчального процесу малоефективна. Необхідно інтенсифікувати форми показу та засвоєння матеріалу за рахунок використання сучасних засобів навчання та методів викладання. Впровадження аудіовізуальних форм презентації матеріалу стає необхідністю. Саме завдяки такій формі навчання студенти здатні ефективно сприймати інформацію, тому що нове покоління студентів виховується в такому активному аудіовізуальному середовищі. Академічний процес не повинен вступати в протиріччя зі звичною для студентів культурою сприйняття інформації.

Висновки. Алізу стану впровадження культурологічного компонента в зміст іншомовної освіти вчителя ІМ дає можливість стверджувати, що цьому питанню приділяється недостатня увага на всіх етапах фахової підготовки. Оскільки сфера освіти покликана не лише сприяти професійному становленню педагога, а й вихованню толерантного ставлення до інших культур, розвитку вмінь спілкування з представниками інших народностей, тощо, культурологічна обізнаність має стати найважливішим атрибутом сучасного вчителя ІМ. Тому це питання потребує подальшої розробки і вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В. От наукоучения – к логике культуры / В. Библер. – М. : Политиздат, 1991. – 413 с.
2. Дзундза М. До проблеми розвитку ціннісного компонента соціоекономічної культури майбутніх фахівців / М. Дзундза // Освіта управління – 2004. – №1. – С. 153–157.
3. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.
4. Закон України „Про вищу освіту” // Вища школа. – 2002. – №6. – С. 74–120.
5. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. М.: Российск. гос.гуманит.ун-т, 1999.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ.2001. – С.1-10.
7. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е.И. Пассов. – Липецк, 2000. – С. 44–47.
8. Пассов Е.И. Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация: материалы к докладу на конференции „Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее” / Е.И. Пассов - М. : АПК и ПРО, 2001. – 40 с.
9. Цільова комплексна програма «Вчитель»//Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1997, №24.-К.:Педагогічна преса.-С.11-25.
10. Щедровский П.Г. Очерки по философии образования. М.: Педагогический центр «Эксперимент», 1993. 156с.

SUMMARY.

The article deals with the dialectic relationship of language and culture. The main factors of influence on the introduction of cultural content in foreign language component of modern teacher.

Key words: interconnection of language and culture, foreign language education, intercultural communication.